

FRA STANKO BAČIĆ : VISOVAČKI FRANJEVCI U SKRADINSKOJ BISKUPIJI
- PASTORALNO DJELOVANJE FRANJEVACA OD DOLASKA OSMANLIJA (1522)
DO DANAS,

Knjižnica Zbornika "Kačić" - Monografije, dokumenti, građa ... br. 20,
Split 1991, str. 295.

Djelo fra S. Bačića nastalo je, kako to i sam autor naglašava u uvodnom poglavlju (str. 9-11), s ciljem, da se "na temelju arhivske građe unese što više svjetla u prošlost područja bivše Skradinske biskupije, i to u onaj dio što se našao u njezinim obnovljenim granicama prema odlukama mletačkih vlasti 1708. godine". Nakana autora nije "iznositi detaljniju povijest tih župa i njihovih naselja", već pokušaj određivanja "razvojnih" granica pojedinih župa na određenom prostoru od 1522. do naših dana".

U uvodnom dijelu (str. 13-20) autor ukratko prikazuje povijest Skradinske biskupije od njezinog utemeljenja 530. god. do sjedinjenja sa Šibenskom biskupijom 1828. god., te povijest franjevačkog samostana na Visovcu od dolaska augustinaca i njihovog zamjenjivanja od strane franjevacca oko 1445. god. do XVIII stoljeća.

"Franjevačke župe u Skradinskoj biskupiji od 1522. do 1700." (str. 21-38) naslov su prvog dijela knjige u kojem autor govori o župama nastalim na ovom prostoru od 1522. do 1700. god. Na osnovu izvorne građe iz arhiva Šibenske biskupije, Histo-rijskog arhiva u Zadru, franjevačkog samostana u Visovcu, Karinu, Šibeniku i Franjevačkog provincijalata u Splitu (matične knjige, katastri, službeni izvještaji crkvenih velikodostojnika i vizitatora) autor navodi naselja na području župa Skradin, Kožulovo polje i Velim, te prezimena obitelji koje su se ovdje doselile nakon mletačko-tur-skih ratova, prezimena tamošnjih župnika, crkve, te ukratko predstavlja demografski razvoj navedenog pučanstva.

Veličinom i iscrpnošću razmatranja napose se ističe druga cjelina knjige "Franjevačke župe u Skradinskoj biskupiji od 1700. do 1990. god." (str. 39-202). God. 1700. označena je dolaskom Grgura Civalelli na mjesto prvog biskupa obnovljene skradinske biskupije, te su, njegovom zaslugom obnovljene povijesne granice biskupije. Postepeno se formiraju nove župe u srednjovjekovnim centrima uz sačuvane crkvene objekte. Slično prethodnom poglavlju autor uz korištenje navedene građe i ovdje prikazuje život svih naselja i crkvenih ustanova unutar svake župe. Tako u župi Dubravice autor zasebno razmatra naselja Dubravice i Plastovo, navodi značajnije datume iz njihove povijesti, te razmatra brojno stanje pojedinih obitelji, njihova prezimena i proces doseljavanja. Župa Krković obrađena je sumarnim pregledom granica župa, navođenjem pripadajućih naselja, te, na osnovu biskupskih izvještaja i matičnih knjiga, prikazom brojnog stanja župe i popisom župnika u razdoblju 1710-1876. god. Župa Banjevci predstavljena je, pored uobičajenih napomena i iscrpnijom analizom crkvenih prilika u selima Banjevci i Kašić. Autor se posebno zadržava na opisu tamošnjih crkava, župnih kuća i kaštela, prateći ukratko njihovu povijest od prvih spomena u ranom srednjem vijeku do naših dana. Župa Polača-Vukšić djelovala je samo u kratkom razdoblju 1718-78. god., te je njezin prikaz ograničen na razmatranje statističkih pokazatelja kretanja žiteljstva katoličke i pravoslavne vjere, te popis župnika i crkava na njenom području. Premda je župa Vačane postojala od 1735. do 1876. god., broj sela i zaseoka koji uključuje bio je vrlo malen, tako da je njezin razvoj krajnje sažeto prikazan. Znatno veći prostor posvećen je župi Lišane koja je od 1735. god. obuhvaćala i prostor bivše župe Vukšić. Autor iscrpno prikazuje povijesni razvoj sela Vukšić, Lišane, Bulić, Prović i Ostrovica, posebno obraćajući pažnju na njihove crkve, kapele, groblja i seoske utvrde, navodeći značajnije datume iz njihove povijesti, kretanje stanovništva u pojedinim razdobljima, te donosi popis župnika.

U ovom poglavlju autor objavljuje i "Osvrt na Milaševo pisanje o gradnji pravoslavnih crkava" (str. 113-119) u kojem pobija tvrdnje iz knjige "Pravoslavna Dalmacija" (Novi Sad, 1901.) dalmatinskog episkopa N. Milaša o utemeljenju crkava u pojedinim selima. Milaševom negiranjju činjenice da je većina pravoslavnih crkava koje je srpski živalj uspostavio u XVIII stoljeću nastala mnogo stoljeća ranije, autor suprotstavlja izvorne dokumente i analizu stilova pojedinih crkava, na osnovu kojih se postanak većine crkava može smjestiti u razdoblje romanike i gotike.

Diobom župe Velim nastala je 1747. god. župa Stankovci, čija naselja autor iscrpno razmatra. Uz brojne podatke o povijesnom razvoju naselja, statističke pokazatelje kretanja stanovništva, popis obitelji, župnika, opis crkava, kapela i mjesnih groblja, autor donosi i podatke o prisutnosti časnih sestara, bratovštinama, pastorizaciji i katehizaciji, te kada je riječ o obiteljima, na osnovu sačuvanih anagrafa iz XIX stoljeća, o tradiciji davanja nadimaka nosiocima obitelji u pojedinim selima.

Župa Dragišić-Čista prikazana je kratkim pregledom kretanja stanovništva i popisom župnika u razdoblju 1747-1880. god.

Župa Rupe predstavljena je kroz povijesni razvoj sela Rupe i Ičevo. Na osnovu biskupskih izvještaja i matičnih knjiga autor prikazuje proces doseljavanja pojedinih obitelji. Pored opisa crkava i župnih zgrada, navedene su i njihove kapele, te datumi važni za njihov povijesni razvoj.

Župa Piramatovci prikazana je kroz povijesni razvoj njezinih brojnih naselja pri čemu je bogatstvo sačuvane građe omogućilo autoru da iscrpnije prikaže povijest naselja, crkvene prilike kroz stoljeća, djelovanje istaknutijih župnika, crkvene građevine i srednjovjekovne kaštele i utvrde na ovom području u posljednja tri stoljeća njegove povijesti. Napose je naveden proces migracija, te se uz svako naselje, pored općih statističkih pokazatelja kretanja stanovništva, donose i podaci o prezimenima obitelji nekada i danas.

Župa Čista Velika najmlađa je župa na području nekadašnje Skradinske biskupije, nastala 1969. god. Autor prikazuje povijest njenih sela od prvih spomena u povijesti do danas.

Drugi dio knjige autor završava kratkim bilješkama o Rakitnici koja nije 1718. god. ušla u sastav Skradinske biskupije, ali je za povijest ovog područja značajna jer su se tijekom Morejskog rata 1684. god. u nju sklonile izbjeglice iz sela koja su se u to vrijeme nalazila na ovom području.

Treći dio knjige "Duhovna zvanja" (str. 202 -228) obuhvaća kratke životopise istaknutih duhovnih osoba: svećenika, redovnika i redovnica sa područja bivše Skradinske biskupije od XVII stoljeća do 1990. god.

U "Zaglavku" (str. 227-228) autor donosi kratki sažetak knjige, ističući da se djelo "odnosi na ograničeni i neznatni dio teritorija, što su ga redovnici tog samostana pastorizirali u doba osmanlijske dominacije i poslije toga doba".

U Prilozima (str. 228-246) objavljuje popis dosljenika u Skradin, Velim, Banjevce, Dazlinu, Rakitnicu i Zminu, te redosljed skradinskih biskupa 1520-1813. i visovačkih gvardijana 1590-1990. god.

Na kraju knjige nalazi se tumač manje poznatih riječi i kratica (str. 246), popis izvora i literature (str. 247-249); sažetak na njemačkom jeziku (str. 251-252), kazalo osobnih imena (str. 253-272), kazalo zemljopisnih pojmova (str. 273-277), popis slika i zemljovidnih karata (str. 279-280), popis izdanja zbornika "Kačić" (str. 281-285) i sadržaj (str. 287-295).

Zaključujući naposljetku prikaz djela fra S. Bačića možemo primjetiti da ono predstavlja prvu sintezu crkvene povijesti područja Skradinske biskupije. Nastojeći ukratko prikazati povijesni razvoj ovog područja od ranog srednjeg vijeka do danas, sa posebnim naglaskom na crkvenu povijest od XVI stoljeća, autor je obuhvatio različite aspekte svakodnevnog života na ovim prostorima u vremenu dugog povijesnog trajanja. Demografsko kretanje, obilježeno čestim migracijama zbog mletačko-turskih ratova napose je značajna, iscrpno obrađena i brojnim statističkim pregledima potkrijepljena tema rada, važna za utvrđivanje strukture stanovništva ovog područja s obzirom na vjersku pripadnost i porijeklo. Popisi crkava, kapela, mjesnih groblja, bratovština, te župnika, redovnika, časnih sestara i ostalih duhovnih lica također su vrijedan i za proučavanje crkvene povijesti Skradinske biskupije nezaobilazan izvor. Model koji je fra S. Bačić primjenio za istraživanje djelovanja visovačkih franjevac na području Skradinske biskupije mogao bi stoga poslužiti kao uzorak za pristup istraživanju prisutnosti i djelovanja franjevac i crkvenih redova uopće na prostorima Dalmacije u razdoblju mletačke ili turske uprave njenim krajevima.

Lovorka Čoralić

UDK 949.713

ISSN 0353-295 X

FILOZOFSKI FAKULTET ZAGREB - HUMANISTIČKE I DRUŠTVENE ZNANOSTI

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
ИНСТИТУТ ХОРВАТСКОЙ ИСТОРИИ

R A D O V I

VOL. 25

Z A G R E B

1992.

FILOZOFSKI FAKULTET ZAGREB - HUMANISTIČKE I DRUŠTVENE ZNANOSTI

Izdavač: ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST

UREDNIČKI ODBOR

Branka BOBAN, Zagreb, Mirjana GROSS, Zagreb, Josip LUČIĆ, Zagreb, Marijan MATICKA, Zagreb, Ivan OČAK, Zagreb, Tomislav RAUKAR, Zagreb, Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Josip LUČIĆ, Zagreb

Adresa uredništva: Filozofski fakultet Zagreb - Humanističke i društvene znanosti, Zagreb, Krčka ul. 1

Časopis izlazi jednom godišnje

Izdavanje časopisa sufinancira Ministarstvo znanosti

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu R Hrvatske br. 6859/1 od 5. X. 1982. časopis "Radovi" oslobođen je plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Republičkom komitetu za informacije R Hrvatske pod br. UP-547/2-84-1984.